

Sydspissen fangeleir – The Sydspissen prison camp

🇬🇧 Her lå Sydspissen fangeleir som ble opprettet av tyske myndigheter i juni 1941. De første årene var norske motstandsfolk og antinazister fanget her, siden var det en tvangsarbeidsleir for Sovjetfanger. I juni 1941 ble femten mannlige jøder i arbeidsfør alder internert på Sydspissen. Tolv av dem ble siden senere deportert til Auschwitz og myrdet.

🇬🇧 Sydspissen fangeleir ble opprettet av tyske myndigheter i juni 1941, i forbindelse med operasjon Barbarossa, det tyske angrepet på Sovjetunionen. Noen måneder tidligere, i februar 1941 reiste den mektige SS-sjefen Heinrich Himmler på en ni dagers inspeksjonsreise i Nord-Norge sammen med rikskommissær Terboven og politilederne Wilhelm Rediess, Heinrich Fehlis og Jonas Lie. Hensikten var å undersøke hvordan det militært sensitive oppmarsjomsrådet for angrepet på Sovjetunionen kunne sikres, slik at man unngikk uro og oppstand, sabotasje, spionasje og hjelp til fiendtlige styrker. Opprettelsen av en leir for politiske fanger sør på Tromsøya var et av tiltakene.

Før krigen var Lanes et hytteområde og hyttene til familiene Holm, Melvær, Sjølin og Jonassen ble konfiskert til formålet. Det ble satt opp piggtårdgjerde og bygget vaktårn. Den 18. juni 1941, noen få dager før invasjonen av Sovjetunionen, ble omlag 105 fanger brakt inn til leiren, fra Kirkenes i øst til Bodø i vest. Fangene fikk selv bygge brakker til å sove i.

18. juni-fangene var sosialister, fagforeningsfolk og antifascistiske intellektuelle, samt mannlige jøder i arbeidsfør alder. Fangene svarte altså til et nazistisk fiendebilde.

I dagene rundt overfallet på Sovjetunionen den 22. juni ble i alt femten eller seksten nordnorske jøder arrestert og internert på Sydspissen. Dette var den første massearrestasjonen av norske statsborgere med jødisk bakgrunn. Bare et fåtall av dem slapp noen gang fri. Den 3. april 1942 ble tolv av jødene på Sydspissen sendt sørover til Grini fangeleir. Derfra ble de senere deportert til Auschwitz og myrdet.

Sydspissen kan sies å ha hatt en dobbelt funksjon som oppbevarings- og avstraffelsesanstalt. Leiren var oppbevaringsanstalt for nordmenn som skulle holdes unna samfunnet og forbli i fangenskap, for på sikt å overføres til større fangeleirer sørpå, som Falstad og Grini og senere til leire i Tyskland eller Polen. Sydspissen ble samtidig brukt til avstraffelse av fanger som okkupanten mente hadde «forbedringspotensial» og som skulle disiplineres og skremmes vekk fra opposisjonell atferd. Disse ble tatt inn til skrekk og advarelse og slapp så gjerne fri etter noen dager med brutal behandling.

🇬🇧 This was the seat of the Sydspissen prison camp, which was established by the German authorities in June 1941. Norwegian antifascists and resistance fighters were interned here, later Sydspissen became a camp for Soviet prisoners doing forced labour. Among the interned in June 1941 were fifteen Norwegian Jews of working age, twelve of whom were later deported to Auschwitz and murdered.

🇬🇧 The Sydspissen prison camp was established by the German authorities in June 1941, as a measure of security related to Operation Barbarossa, the German attack on the Soviet Union.

On 18 June 1941, a few days before the attack, around 105 prisoners were brought into the camp, from Kirkenes in the east to Bodø in the west. The 18 June prisoners were socialists, trade unionists and anti-fascist intellectuals, as well as male Jews of fighting age. They thus corresponded to enemy stereotypes of the Nazi imagination.

In the days surrounding the attack on the Soviet Union on 22 June, a total of fifteen or sixteen North Norwegian Jews were arrested and interned at Sydspissen. This was the first mass arrest of Norwegian citizens with a Jewish background. Only a few of them saw freedom again. On 3 April 1942, twelve of the Jews at Sydspissen were sent south to Grini prison camp. From there they were later deported to Auschwitz and murdered.

Throughout 1941 and 1942, the original 18 June prisoners were replaced or supplemented by new prisoners. These could be resistance fighters, Norwegians who refused to work at German construction sites or family members of Norwegians who had fled to Sweden. In 1942, many teachers from Troms and Finnmark were interned at Sydspissen, for resisting the attempts made by the Quisling government to nazify the schools. The camp soon became too small and the prisoners were set to build a new camp on Krøkebærsetta in Tromsdalen. Around 250 prisoners were transferred here in November 1942.

For the rest of the war, Sydspissen was a prison camp for Soviet prisoners of war who worked at military facilities in the area.

After liberation in 1945, Sydspissen was used as an internment camp for people who were investigated for treason and collaboration with the enemy.

Only remnants of the camp remain, as can be seen on the map.

🇬🇧 Sydspissen fangeleir malt i 1990 av Torleif Markussen. Han var fange der i 1942. Det finnes ingen kjente fotografier av Sydspissen fangeleir. Maleriet viser blant annet offisersboligen som fortsatt står i området. Den er nå bolig.

🇬🇧 Painting of the Sydspissen prison camp made in 1990 by former prisoner Torleif Markussen. There are no known photographs of the prison camp. In white we see the officers' cabin, today a residential house.

Krigen i Nord-Norge 1940-1945

Den tyske invasjonen av Polen 1. september 1939 var starten på det som omtales som Den andre verdenskrig. Om natten 9. april 1940 gikk Tyskland også til angrep på en rekke byer i Norge fra Kristiansand i sør til Narvik i nord. Nord-Norge var i en periode den siste delen av «det frie Norge», og Tromsø fungerte som landets hovedstad. Kongen og regjeringen forlot Tromsø med krysseren Devonshire den 7. juni 1940.

På grunn av landsdelens strategiske betydning under krigen mot Sovjetunionen holdt tyskerne store styrker i det nordlige Norge under okkupasjonen. Under tilbaketog høsten 1944 brukte den tyske hæren «den brente jords taktikk». Nesten alt av bebyggelse og infrastruktur i Finnmark og Nord-Troms ble brent ned og ødelagt, slik at ikke den framrykkende Sovjetarmeen skulle kunne ta den i bruk. Øst-Finnmark ble frigjort i 1944, mens det øvrige Norge var okkupert frem til 8. mai 1945

The War in Northern Norway 1940-1945

The German invasion of Poland on 1 September 1939 was the start of what is referred to as the Second World War. On the night of 9 April 1940, German forces attacked and occupied a number of towns and cities in Norway, from Kristiansand in the south to Narvik up north. During the armed struggle that followed, Northern Norway was for a while the only non-occupied part of the country, with Tromsø serving as seat of Government. The King and the Government left Tromsø aboard the cruiser Devonshire on 7 June 1940.

Due to the region's strategic importance during the war with the Soviet Union, the Germans kept large forces in northern Norway in the occupation years. During the retreat from Finnmark in the autumn of 1944, the German army used scorched earth tactics. Almost all buildings north of Tromsø were burnt and much infrastructure destroyed, in order to prevent the Soviet army from advancing. Eastern Finnmark was liberated in 1944, while the rest of Norway remained occupied until 8 May 1945.

Følgende Sydspissen-fanger ble deportert til Auschwitz og myrdet

The following prisoners from Sydspissen were deported to Auschwitz and murdered

Chone Caplan, Tromsø	Moritz Klein, Tromsø
Daniel Caplan, Tromsø	Isac Pickelner, Narvik
Hertze Caplan, Tromsø	Zemack Resnick, Tromsø
Jacob Caplan, Narvik	Selik Sakolsky, Tromsø
Solly Caplan, Tromsø	Salomon Chaim Shotland, Tromsø
Martin Mendel Fischer, Narvik	Herman Smith, Tromsø

Andre Sydspissen-fanger som siden døde eller ble drept i tysk fangenskap

Other prisoners from Sydspissen that died or were murdered in German imprisonment

Ragnvald Grannes, Harstad	Finn Solhjell, Tromsø
Finn Hauge, Tromsøysund	Gustav Adolf Søderholm, Nordkapp
Jens Sigvart Jensen, Tromsøysund	Ragnar Gustav Søderholm, Nordkapp
Peder Anton Kristiansen, Karlsøy	Frants Osvald Wærriø, Sør-Varanger

Sydspissen fangeleir slik den trolig så ut under krigen. Fangebrakkene og piggtårdgjerdet er fjernet.

Probable appearance of the Sydspissen prison camp during the war. The prisoner barracks and the barbed wire fence have been removed.

- 1 Flaggstang / Flagpole
- 2 Mur / Stone wall
- 3 Oppstillingsplass / Roll-call place
- 4 Fangebrakker / Prisoner barracks
- 5 Vaktbolig / Officers house
- 6 Steinbrudd / Quarry
- 7 Steinkal / Stone quay

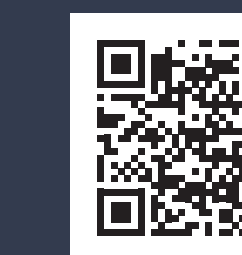
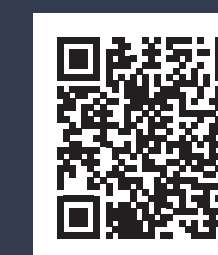
Kreditering:
Kjetil Ansgar Jakobsen; tekst, Henrik Broberg; avfotografering Markussens maleri, Henrik Broberg; innsamling av liste over drepte, Tromsø forsvarsmuseum; bruk av maleri.

Vennligst respekter at turveien gjennom restene av fangeleirene går på privat eiendom og bruk turveien. Please respect that the foot path through the remains of the prison camp crosses private property.

Skiltet er reist i 2022 av Tromsø kommune med støtte fra Miljødirektoratet

Mer informasjon om Sydspissen fangeleir på Tromsø kommunes nettside.

Da byen ble stille forteller om Tromsøjødene, med arkiv, filmer, foto, bok med mer. When the town went quiet tells about the Jewish community in Tromsø with archives, films, photos etc.